

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Възможности за кариерно развитие в областта на туристическото екскурзоводство в Европейския съюз

Професията „туристически екскурзовод“ е регулирана в страните членки на ЕС, като в различните страни тя има различни наименования, като напр. "Guide touristique" във Франция, „ Guide interprète régional" отново във France; "Guida turistica" в Италия. В България тя е „туристически екскурзовод“. Както е видно и от имената, в някои от страните членки дори в рамките на една и съща регулирана професия има специфики, които се изразяват в специфичните изисквания – напр. във Франция имаме регулация и на туристическите екскурзоводи на регионално ниво с нуждата от отлично познаване на регионалните специфики. Това прави непреносима регулацията на нивото на цялата страна, както и на нивото на съответния регион. Подобна е ситуацията и в Испания, където всяка автономна област има специфични изисквания, особено засилен е процеса на регулация в Андалусия. Като цяло страните с протекционна регламентация на екскурзоводската дейност в ЕС са Франция, Италия и Гърция, където има развит протекционизъм в полза на местните екскурзоводи.

Като цяло, най-общо, професията „туристически екскурзовод“ е определена като „професионалист, който придружава лица или групи хора, посещаващи музеи, галерии, археологически обекти и илюстрира исторически обекти, художествени произведения, паметници или друго културно или природно наследство.... Дейностите на туристическите водачи включват организиране на маршрути и посрещане на туристи с цел да ги насочват

към посещения на обекти на културното и природното наследство в определен район“. Законите за туризма във всяка страна-членка дефинират понятието „туристически екскурзовод“.

Туристическата индустрия подпомага Европейския орган за стандартизация (CEN) да разработи европейска норма за „туристически екскурзовод“, която е окончателно одобрена през 2003 г. (EN13809:2003). Република България прилага стандарта чрез своя документ БДС EN13809:2006 – БИС.

Признаването на професионалните квалификации, в това число и квалификацията на „туристически екскурзовод“ следва елементите на ДИРЕКТИВА 2005/36/ЕО. Относно признаването на професионалните квалификации (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32005L0036>). В рамките на Директивата се въвежда реда за признаване от страна на държава-членка на упражняването на определена регулирана професия, както и достъпа до заемането на съответната професия, необходимата притежавана професионална квалификация, придобити знания и необходимостта от допълнително сертифициране /полагане на допълнителен изпит/ с оглед упражняването на съответната дейност на територията на страната-членка. В някои случаи имаме автоматично признаване на дипломи за професионална квалификация, издадени на базата на координирани минимални квалификационни изисквания. В други случаи се налага полагането на допълнителен изпит посочен в националното законодателство, който да доведе до признаване на съответната квалификация. След Болонския процес, и особено след Конференцията на министрите от май 2005г.в Берген, водещата роля на ЕК в подкрепата на реформите по признаване на степените, преноса на кредити, осигуряване на качеството и развитие на учебните планове и програми е затвърдена и процесът придобива необратимост.

През ноември 2013г. е приета ДИРЕКТИВА 2013/55/ЕС НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА (20 ноември 2013г.) за изменение на Директива 2005/36/ЕО относно признаването на професионалните квалификации и на Регламент (ЕС) № 1024/2012 относно административно сътрудничество посредством Информационната система за вътрешния пазар („Регламент за ИСВП“) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0055&from=BG>) . В Чл.4 се представят въвеждането, процедурата и целите на Европейската професионална карта, като тя служи за укрепването на вътрешния пазар и насърчаването на свободното движение на специалисти,

като се гарантира по-ефикасно и прозрачно признаване на професионалните квалификации. Картата подпомага процеса както на временната мобилност, така и на признаването на дипломите, насърчава младежката мобилност и упражняването на професия и добиване на опит в друга страна-членка, силно облекчава процеса на признаване и има много висока ефективност. При въвеждането на Европейска професионална карта са взети предвид становищата на представителните на съответната професия, направена е оценка на нейната уместност за съответната професия и потенциално на нейното въздействие върху държавите-членки. Европейската професионална карта се издава по молба на специалиста и след представяне на необходимите документи и извършване на свързаните с нея процедури за проверка от компетентните органи. Тя допълва, а не да замества изискванията за регистрация, свързани с достъпа до определена професия.

Решенията за установяване се вземат от приемащите страни на професионалисти, квалифицирани в една държава (страна на квалификация), които кандидатстват за признаване в друга държава (приемаща държава), за да практикуват там постоянно в държавите-членки на ЕС, страните от ЕИП и Швейцария.

В страни като Белгия, Франция, Гърция, Италия, Люксембург (град), Австрия, Португалия и Испания правната регулация за регламентиране на професията е много добре развита, в други страни като Дания, Германия, Англия, Финландия, Ирландия, Холандия, Швеция - липсва държавно правно регулиране, а правните уредби са налични само на местно ниво. В страни извън ЕС също има различни практики – в Канада е необходимо наличието на лиценз, в Турция, Индия и Иран - лиценз от Министерството на културата и туризма за местен екскурзовод след обучение и изпит в реални условия по маршрут с група; в Русия е утвърден Държавен стандарт, който регламентира изискванията към предоставяните туристически и екскурзионни услуги. Практиките са разнообразни, но определено се върви към регулация на професията „туристически екскурзовод“.

В Република България действа нормативен ред за присъждане на правоспособност за упражняване на професията „екскурзовод“, тъй като това не е регулирана професия. Действаща понастояще е Наредба № 1/ 05 януари 2016г. за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за придобиване на

правоспособност за упражняване на професията „екскурзовод“ (<http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/izpiti-za-pridobivane-na-pravospobnost-za-ekskurzovodi/naredba-no1-ot-05-yanuari-2016-g>). Наредбата урежда условията и редът не само за придобиването на правоспособност, но и за признаването на подобна правоспособност, придобита в други страни-членки на ЕС. Като образователни изисквания, Наредбата посочва задължително придобито висше образование по специалност от професионални направления "История и археология", "Религия и теология", "Социология, антропология и науки за културата", "Туризм" от области на висше образование "Хуманитарни науки" и "Социални, стопански и правни науки" съгласно Класификатора на областите на висше образование и професионалните направления или придобито средно образование и придобита четвърта и трета степен на професионална квалификация по професия "Екскурзовод" по смисъла на ЗПОО и най-малко 1 година трудов стаж в туризма.

Към професията на екскурзовода са посочени и необходимост от притежаването на сериозни професионални качества, знания и умения като наличие на широка обща и специална (професионална) култура; специални знания по основи на туризма, в областта на хотелиерството, ресторантьорството (кулинарията и напитките) и пътническия транспорт; компетентност и наличие на познания в областта на географията, историята, правото, културата и изкуството; наличие на базисни знания за основните маршрути и туристическите места, обекти и забележителности на страната и туристическия район; владеене на способите за планиране и провеждане на екскурзиите, умения за подготовка на текстовете на екскурзоводски беседи; знания и умения по методика и дидактика, техника на общуване, групово поведение и управление на конфликти в групата; дидактически умения и способности - да се изразява образно, литературно на собствения и най-малко на два чужди езика.

Изпитите за придобиване на професията „екскурзовод“ се провеждат от Министерство на туризма.

Наредбата урежда и възможността туристически екскурзоводи от други страни-членки на ЕС, да осъществяват екскурзоводска дейност в България. Интересите на българските екскурзоводи са защитени от страна на държавата, тъй като в Наредбата изрично се посочва, че дейност на външни екскурзоводи може да се осъществява само в

присъствието на регистриран екскурзовод в Регистъра за правоспособните екскурзоводи в България.

Счита се, че посочената Наредва представлява първи целенасочен акт на държавата за правно регламентиране на екскурзоводските услуги, който посочва ясни и конкретни изисквания за полагането на необходимия изпот за получаване на правоспособност за работа на територията на Република България. От изпит се освободени само удостоверилите специализирано обучение и чуждоезикови компетенции. Създаването на Регистър на правоспособните екскурзоводи е позитивна насока за регулиране на пазара и конкуренцията.

В България действа и национална Асоциация на екскурзоводите в България, която е творческа професионална организация със статут на неправителствена организация, създадена през 2002г (<https://guidesbg.com/za-nas/>) . Към 2019г. тя обединява над 600 професионални екскурзоводи, с пъстро езиково боганство - екскурзоводите са признати на 20 езика. В асоциацията членуват хора с разнообразни интереси и широк спектър на образование и специализация, като дипломирани филолози по основния си работен език, възпитаници на езикови средни училища, но задължително с професионална екскурзоводска квалификация – придобита от завършен сертифициран курс и от дългогодишна практика. Членовете на асоциацията са профилирани в културно-историческия туризъм, работят с групи от различен тип, в това число и специализирани по интереси посетители, бизнес-пътвания и ВИП гости. Много от членовете на асоциацията са лицензирани местни екскурзоводи в държави като Австрия, Гърция, Италия, Турция, Франция, Швеция, което им позволява да предоставят същите услуги в съответната страна-членка.

В България действа и професионална организация на екскурзоводите – Съюз на екскурзоводите в България (<http://www.bulguide.bg/index.php>) , създаден през 1990г. като сдружение с нестопанска цел и дейност в обществена полза за защита на колективните интереси на екскурзоводите и обединяване на усилията им за издигане престижа на професията и нейното упражняване в името на общочовешките ценности. Седалището на СЕБ е в гр. Варна. Съюзът работи като доброволно обединение на индивидуални членове – физически и юридически лица, които приемат неговия устав и са готови да съдействуват за постигане на неговите цели.

Асоциацията на екскурзоводите в България е член на Европейската федерация на асоциациите на туристическите екскурзоводи (FEG)(ЕФАТЕ) (<https://www.feg-touristguides.com/>), която обединява професионалните, квалифицирани туристически водачи в Европа и техните асоциации. Европейската асоциация е професионалната организация, която е ангажирана с качеството и стандартите на предоставената услуга в Европа. Тя съблюдава прилагането на знания, практически умения, на ключови техники, които трябва да притежава съвременният туристически екскурзовод. Като гарантиране на професионалния подход на екскурзоводите в Европа е приет Кодекс за поведение и Харта за качество .

ЕФАТЕ е основана в Париж, през 1986 г. в Париж, за да представи професията на европейско ниво, да популяризира и подобри качеството на обслужване, предлагано на всички посетители в Европа, и да обедини и укрепи професионалните туристически ръководства в цяла Европа като въвежда и съблюдава високи стандарти и качество в турезма. Асоциацията е регистрирана като лоби група, като участник и наблюдател в ключови европейски форуми, засягащи професионалните интереси и развитие на гилдията. Федерацията участва в редица общоевропейски групи и допринася за развитието на всички аспекти на туристическата индустрия в Европа, член е на групата за устойчив туризъм към ЕК и редовно подготвя доклади по устойчив туризъм, а след 2009г. и по социален туризъм. От 2015 г. Асоциацията е партньор на Европейския манифест за туризъм за растеж и работни места, като член на ръководната група в сектора на уменията и квалификациите, участва в Комисията по Европейската професионална харта, както и във всички мрежи, пряко касаещи професията на туристическите екскурзоводи, туризма, културното наследство и професионалните квалификации.

Обучението и квалификацията на туристическия екскурзовод се считат за ключов елемент към постигането на високи стандарти и предоставяне на качествени услуги. Още на среща на Европейската федерация на асоциациите на туристически екскурзоводи в Прага през февруари 2006г., се посочват общи критерии за обучение на туристически екскурзоводи и се идентифицира общи теми за обучителните модули. Не е пренебрегнато и нужното внимание е отделено и на значението на езиковите умения и на европейското езиково портфолио за езиково тестване. През 2008г. се разработва и Европейски стандарт за обучение и квалификация на туристическите пътеводители. Този проект, стартирал по

инициатива на Австрия, за първи път довежда до европейски стандарт, който определя минималния стандарт за обучение, водещо до квалификация. EN15565 е одобрен през януари 2008 г. и приет от страните, подписали CEN, до септември 2008 г. Този стандарт на основата на общоевропейски консенсус определя минималните часове, необходими за обучение, предметите и компетентностите, които трябва да бъдат обхванати, връзката между знанията и практическите умения и необходимото ниво на език.

EN15565: 2008 се прилага в цяла Европа и се счита като основно общоевропейско постижение, тъй като лесно помага за установяване на еквивалентността на квалификациите от една държава в друга, като отново ще повиши информираността на потребителите за вида и нивото на услугата, за която плащат. Постигане на еквивалентност в професионалните квалификации от една страна членка в друга, ще добива все по-голямо значение за развитието на туристическия продукт. Някои от основните теми са свързани с изкуството да се ръководи и комуникационните умения на туристическите екскурзоводи, с туризъм за всички, работа с екип по масово движение, работа с трудни хора, най-добри практики в музеи, галерии, превозни средства, пешеходни турове, посещение на свещени места, устойчив туризъм, практика на гласа и практики по активно слушане.

Текстът е подготвен въз основа на проучване на
доц. д-р Теодора Калейнска,

ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“